

Justiitsministeerium

Arvamus Karistusseadustiku muutmise seaduse väljatöötamiskavatsuse kohta

29.05.2025

Eesti Naiste Varjupaikade Liit tänab võimaluse eest avaldada oma arvamust VTK kohta.

Väljatöötamiskavatsuses esitatakse ettepanekud mitmete kehtivate kuriteokoosseisude laiendamiseks ja karistuste karmistamiseks.

Oleme jätkuvalt seisukohal, et ainult enamate tegevuste kriminaliseerimine ning inimeste karistamine ei aita kaasa üldise turvalisuse tõusule meie ühiskonnas.

Ametkonnad räägivad vägivalda ennetusest ja koostavad järjepidevalt uusi strateegiaid ning tegevuskavasid, kuid ei ole panustanud piisavalt esmasesse vägivaldaennetusse. Naiste tugikeskuste töös Eesti 11 maakonnas näeme pidevalt olukordi, mis on eskaleerunud vägivallaks seetõttu, et mõlemal osapoolel puuduvad paarisuhteoskused ning suhtlus- ja konfliktilahendusoskused on puudulikud. Selliseid oskusi saaks edukalt õpetada koolis või tutvustada meedias.

Alljärgnevalt esitame konkreetsemad arvamused eelnõus käsitletud teemade kohta.

1. Ähvardamine

Meie tugikeskuste praktikas pole mitte kordagi ette tulnud VTKs kirjeldatud olukordi, kus ähvardaja jääb karistamata vaid seepärast, et ta pole piisavalt selgelt väljendanud, kuidas ta ohvri tervist kahjustada kavatseb. Kehalise väärkohtlemisega ähvardamist on meie praktikas käsitletud kui tervise kahjustamisega ähvardamist. Pigem on karistusest jäänud juhtumid, kus menetluses on leitud, et pole piisavat alust karta ähvarduse täideviimist ning pole arvestatud perevägivalda eripäradega.

Naiste tugikeskuste vaates on probleemiks juhtumid, kus ekspartnerid jätkavad pikka aega peale paarisuhte lõppu naiste jälitamist, vahel ka ähvardamist, püüdes nendega iga hinna eest suhelda, tihti seejuures lapsi kattevarjuks kasutades. Meie hinnangul aitaks olukorda lahendada tsiviilkorras taotletava lähenemiskeelu senisest kättesaadavamaks muutmine ja laste hooldusõiguse vaidlustes suuremal määral perevägivalda arvestamine, mitte karistusõiguslikud vahendid.

Samuti ei näe me oma töökogemustest lähtuvalt vajadust tõsta ähvardamise eest ette nähtud karistumäära. Leiame, et see oleks ebaproportsionaalne võrreldes muude karistustega.

VTKs kirjeldatud põhjendused ja mõjuhinnangud tunduvad meile otsitute ja ebaseaduslikena. Seeõttu **ei toeta me kavandatud muudatusi.**

2. Kehaline väärkohtlemine

Leiame, et tõepoolest oleks vajalik lahendada olukord, mis tekkis seoses VTKs viidatud Riigikohtu lahendiga. **Toetame seetõttu KarS § 58 täpsustamist ja kooskõlla viimist Istanbuli konventsiooni ning varasemate aastate praktikaga.**

Pooldame VTKs välja pakutud alternatiivset lahendust, kus § 121 lõige 2 säiliks praegusel kujul ja muudatus tehtaks § 58-s.

Mis puudutab § 121 lõikes 1 ette nähtud karistumäära tõstmist, siis naiste tugikeskuste vaates puudub selleks praktiline vajadus. Me ei ole kokku puutunud juhtumitega, kus ühekordse kehalise väärkohtlemise eest oleks õiglasena tundunud ühest aastast pikem vanglakaristus. Perevägivalda puhul on reeglina tegemist ju korduvusega, mida käsitleb aga juba § 121 lõige 2, kus karistumäär on kõrgem. Nagu juba öeldud, senisest karmimad karistused ei aita vägivaldset käitumist paremini ära hoida. Hädavajalik oleks pigem suhtlusoskuste ja vägivaldsete konfliktilahendusoskuste õpetamine kõikidele vanusegruppidele, sest just neist jääb meie ühiskonnas igal tasemel vajaka.

Vaja oleks pakkuda kodanikele positiivseid oskusi andvaid koolitusi ja teha vastavasisulisi kampaaniaid, mitte karmistada karistusi. Seetõttu ei toeta me lõikes 1 sätestatud karistumäära tõstmist.

VTks on esitatud kavatsus selgesõnaliselt kriminaliseerida psüühiline vägivald ka juhtudel, kui sellega ei kaasne füüsilist vägivalda. VTks on seejuures välja toodud asjaolu, et tervisekahjustuse tekitamisena on Eestis juba praegu võimalik käsitleda lisaks füüsilisele ka vaimse tervise kahjustamist, kuid seda võimalust rakendatakse harva ja peamiselt perevägivalda kontekstis.

Muudatuse vajalikkust põhjendatakse eelkõige rahvusvaheliste hindajate soovistega ja vajadusega vältida rahvusvahelise kogukonna halvaks panu Istanbuli konventsiooni täitmise kontekstis. Põhjendusena tuuakse välja ka rahapuudust, mistõttu ei suudetavat perevägivalda ja vaimse vägivalda ohvritele piisavat abi pakkuda, samuti väidetakse, et vägivaldselt käitujatele ei saavat pakkuda vajalikke tugimeetmeid ilma sanktsioonideta.

ENVL leiab, et sellised põhjendused ei ole piisavad, et teha Eesti karistusõiguses niivõrd sisuline muudatus. Psüühilise vägivalda mõiste on äärmiselt laialivalguv ja hõlmab endas väga erinevaid käitumisviise, mis sõltuvad praktiliselt alati kontekstist. Vägivaldsena võib mõnikord mõjuda ka näiteks vaikimine, naeratamine, komplimendi tegemine, lillede kinkimine jne, samas võivad kõrvalseisja jaoks räige solvanguna kõlavad sõnad olla osaks partnerite tavapärasest suhtlusest, millele tähelepanu ei pöörata ja mille peale ei pahandata.

Karistusõigus peaks selgelt ja kõigi kodanike jaoks arusaadavalt määratlema, milline käitumine on lubatud ja milline keelatud. Meie tänases ühiskonnas on väga palju vastandumist ja pingeid, räägitakse solvumis- ja tühistamiskultuurist, lisaks muudele kriisidele oleme ka vaimse tervise kriisis. Arvestada tuleks, et psüühilise vägivalda eraldiseisvana kriminaliseerimisel tuleks ilmselt lisaks peretülidele politseil, prokuratuuril ja kohtul hakata menetlema ka näiteks maailmavaatelist viitlusi, mille käigus üks osapool tunneb end tõsiselt haavatuna. Kas meie ühiskond ja õiguskaitseüsteem on selleks valmis?

VTkst ei selgu, millisel kujul soovitakse psüühilist vägivalda § 121 lisada. Ei ole viidatud ka ühegi välisriigi praktikale.

Meie leiame, et psüühiline vägivald peaks ka tulevikus jääma defineerituks läbi selle tulemusel tekkinud mõju tervisele, mida saaksid tuvastada eksperdid.

Ka VTks on tõdetud, et "vaimse vägivalda esile tõstmine tekitab tõendamisprobleeme, kuna perevägivald toimub sageli kahe inimese vahel varjatult ja vaimset vägivalda on kindlasti keerulisem tõendada kui füüsilist vägivalda. Välistada ei saa ka mõningast valesüüdistuste arvu kasvu, mis kahtlematult koormab õigussüsteemi."

Samuti on tõdetud, et muudatused võivad kaasa tuua mõningase menetluste arvu kasvu, mis ei ole eelduslikult suur ega vaja lisaressurssi.

Meie arvates tooks vaimse vägivalda üldsõnaline lisamine § 121 koosseisule kaasa menetluste arvu paljukorde suurenemise. On tavaline, et lahutuse ajal tunnevad osapooled kaotuskibedust ja käituvad tavapärasest erineval moel, mida mõlemad võivad tunnetada vägivallana. Naiste tugikeskuste tööpraktikat arvestades võiks peale seadusemuudatust suure osa lahutuste puhul laekuda politseile mõlema poole avaldused. Suureneks kindlasti politsei, prokuratuuri ja kohtute töökoormus, kuna põhjendatult eeldatakse nende osalemist peretülide lahendamises. Järelikult kuluks õiguskaitse süsteemile ka kordades rohkem raha, mida VTKs aga välja ei tooda.

Leiame, et nappide ressursside tingimustes ei peaks riik kulutama vahendeid mitte karistamisele vaid kahjustava käitumise ennetamisele. Tuleks kiiresti alustada süvendatud suhtlemis- ja konfliktilahendusoskuste ning paarisuhteoskuste õpetamist kõikides kooliastmetes ning pakkuda tasuta või taskukohase hinnaga vastavaid koolitusi ka kõikidele täisealistele.

3. Abita jätmine

Naiste tugikeskused puutuvad suhteliselt sageli kokku eakatevastase perevägivallaga, mille üheks osaks võib olla ka mingis ulatuses abitus olukorras eaka vajaliku abita jätmine. Vägivallatsejateks on enamasti eaka inimese täiskasvanud lapsed või lapselapsed, kes tihti ise maadlevad sõltuvusprobleemide või muude vaimse tervise probleemidega. Näeme, et sellistel juhtudel ootavad ohvrid eelkõige muudatusi, mis aitaks vägivalda lõpetada ja võimaldaks neil rahunud edasi elada, mitte vägivallatseja karistamist. Niigi tunnevad nad süüd oma laste käitumise pärast. Me ei ole kindlad, et kriminaalkaristus sunniks sõltlast või vaimse tervise häirega inimest oma abivajava eaka vanema eest paremini hoolitsema.

Abita jätmise süüdistuse võiksid võib-olla saada ka kunagi oma laste vastu vägivaldselt käitunud või nad hüljanud eakate järeltulijad, kes ei hoolitse oma vanemate eest piisavalt, ehkki neil on selleks seadusjärgne kohustus.

Kokkuvõtvalt- **me ei näe vajadust abita jätmist eraldi kriminaliseerida.** Pigem tuleks kasutada paremini juba olemasolevaid õiguslikke vahendeid ja tõsta jätkuvalt ühiskonna teadlikkust. Samuti tuleks üle Eesti tagada tõhusa sõltuvusravi kättesaadavus kõigile seda vajavatele inimestele.

4. Loomarünnetega tekitatud kahjud

Toetame algatust täiendada KarS § 52² ja lisada loomapidamiskeelu võimalus ka sellisteks puhkudeks, kui loomapidamisnõuete rikkumise tõttu on saanud võimalikuks looma poolt inimestele kahju tekitamine, eelkõige tervisekahjustuste põhjustamine.

Lugupidamisega

Eha Reitelmann

Eesti Naiste Varjupaikade Liidu juhatuse esinaine